

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 02-02-2021

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 22-02-2021

Kitap İncelemesi / Book Review

INTERNATIONAL JOURNAL OF VOLGA - URAL AND TURKESTAN STUDIES (IJVUTS), VOLUME 3, ISSUE 5, P. 131-136.

ULUSLARARASI İDİL - URAL VE TÜRKİSTAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (IJVUTS), CİLT 3, SAYI 5, S. 131-136.

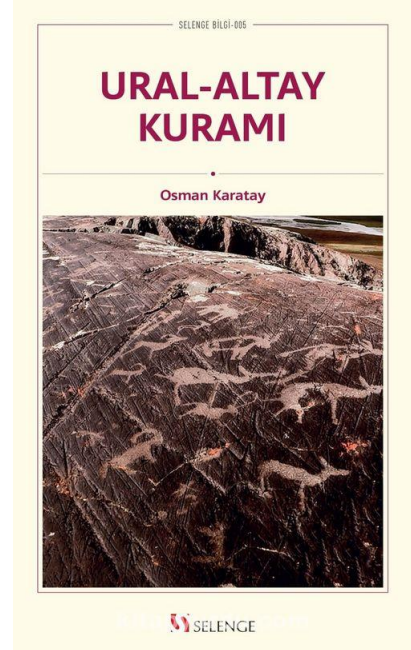
Ural-Altay Kuramı

Karatay, Osman (2020). Ural-Altay Kuramı, İstanbul: Selenge Yayınları, 128 s., ISBN 978-605-4944-66-8.

Tuğçe Burcu DEMİR¹

Ural-Altay dil grubu hakkında ilk bilgileri 18. yüzyılın başlarında Johann von Strahlenberg'in yaptığı araştırma ve incelemeler ile öğrenmekteyiz. Strahlenberg, Volga boylarında ve Sibirya'da yaşayan Türk lehçelerini incelemiş, değişik dil ve lehçelerden 60 kadar kelimeyi karşılaştırmış ve doğu Asya'dan kuzey Avrupa'ya kadar uzanan dilleri Tatar adı altında altı gruba ayırmıştır (Aksan, 2015: 111). Strahlenberg'ten sonra da Ural-Altay dil grubu üzerine çalışmalar devam etmiştir. W. Scott tarafından Ural-Altay dil grubunun tam olarak sınıflandırılması yapılmıştır (Korkmaz, 2014: 61). Ancak Ural-Altay kuramının kurucu babası olarak kabul edilen Matthias Castrén, yaptığı doktora

tezinde; Fin, Türk, Moğol, Şarkışla ve Tunguz dillerinde, zamirlerin ve şahıs eklerinin benzerliğini gösterdi. Castrén'den günümüze kadar Ural-Altay kuramı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda filoloji dünyasında ne Ural-Altay ne de Ural ve Altay ailelerinin varlığı kesin olarak bir sonuca bağlanamamıştır. İlk olarak Ural Altay Dil

¹ Yüksek Lisans, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, E-Posta: tugceburcudemir@gmail.com ORCID: 0000-0002-6053-8035

Ailesi parçalanmış ve Ural Dil Ailesi ve Altay Dil Ailesi olarak iki ayrı dil ailesi ortaya çıkmıştır. Altay Dil Ailesi içerisinde yer alan Korece ve Japonca farklı bir değerlendirmeye alarak Türkçe, Moğolca ve Mançu-Tunguzca dil ailesi sınırları içinde kalmıştır. Daha sonra Gerard Clauson ve Gerhard Doerfer'in Altay Dil Ailesi tezi sadece kelime alışverişi üzerinden değerlendirerek tartışmaya farklı bir boyuta çekmiştir.

Ural-Altay dil grubu Ural dil grubu ve Altay dil grubu olmak üzere iki ayrı alt başlığa ayrılmaktadır. Ural dil grubu içerisinde Fin-Ugor ve Samoyed dil ailesi yer almaktadır. Altay dil grubu içerisinde ise Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguz dilleri, Korece, Japonya bulunmaktadır. Son yıllarda Altay Dil Ailesi yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Son tartışmalar ışığında László Marác Macarcanın Fin Ugor Dil Ailesi içerisinde değil de Altay Dil Ailesi içerisinde değerlendirilmesi gerektiği kanıtlarıyla ileri sürmüştür (Marác, L. 2015).

Yukarıda kısaca özetlediğimiz Ural-Altay kuramı üzerine Türkiye'de son çalışmayı kelime ortaklıkları, biçim özellikleri bakımından değerlendiren Ege Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Osman Karatay, Ural-Altay Kuramı adlı eseri ile yapmıştır.

Ural-Altay Kuramı adlı eser 10 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

1. *GİRİŞ: DİL AİLESİ VE AKRABALIK KONUSU,*
2. *URAL-ALTAY BÖLGESİ HALKLARI VE DİLLERİ,*
3. *ARAŞTIRMANIN TARİHİ,*
4. *SÖZ VARLIĞI BAĞLAMINDA ALTAY KURAMI,*
5. *SÖZ VARLIĞI BAĞLAMINDA URAL KURAMI,*
6. *URAL VE ALTAY BÖLGESİ DİLLERİ ARASINDA TÜRKÇE,*
7. *URAL-ALTAY BAĞLARI,*
8. *SONUÇ,*
9. *KAYNAKÇA*
10. *DİZİN*

Ural-Altay Kuramı adlı eserin *Giriş: Dil Ailesi ve Akrabalık Konusu* bölümünde (7-18. Sayfalar), kelimelerden hareketle diller arasında akrabalık konusu ele alınmıştır. Ancak bu kelimelere bir sınırlandırma getirilmiştir. Sayılar, birincil akrabalık ve organ isimleri, zamirler, temel sıfat ve fiiller çok fazla muhatap olduğumuz hayvanlar, doğa olayları ve varlıkların isimleri akraba olan dil ailelerinde biçimsel olarak değişikliğe uğramış olsalar bile en ilkel zamanlardan beri bu kelimelerin var olduğu ve yerlerini koruduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda ödünçleme, alıntı, verinti, etimoloji, semantik, komşuluk ve akrabalık ilişkisi kavramları tanımlanarak, kelimelerin aynı dil ailesinde yer alan dillerdeki örnekleri ile gösterilmiştir.

Dilde var olan söz varlığı dilleri karşılaştırma ve sınıflandırma yapmak için yeterli olmadığı ifade edilerek yapılarına göre dil aileleri belirtilmiştir. Bir dil ailesinin geçmişte tek bir dilden parçalandığı ve geliştiği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle bilim adamları günümüzde var olan dillerin ata dillerinden ne kadar uzaklaştığını tespit etmeye çalışmışlardır. Bu konuda en çok dikkati çeken dil ise Türkçedir Çünkü Türkçe temel kelimeler bakımından eski Türkçeden itibaren çok az değişikliğe uğramıştır. Bundan dolayı dilbilimcilerin çoğu Türkçeyi muhafazakâr diller arasında göstermektedir. Karatay, "*Dil tarihi bu şekilde bir dilin başka dilleri yutarak yayılması, sonra kendi içinde etkileşim imkânlarını ve bağlarını kaybettiği için parçalanarak yeni diller ortaya çıkarması şeklinde akıp gider ...*" ifadeleriyle bu bölümün sonlandırmıştır.

1. Ural-Altay Bölgesi Halkları ve Dilleri (19-48. Sayfalar)

Bu bölümde Ural bölgesi dil topluluğu ve Altay bölgesi dil topluluğunun sınıflandırılması verilmiştir. Daha sonra bu sınıflandırma içerisinde yer alan diller ve halklar tanıtılmıştır.

2. Araştırmanın Tarihi (49-71. Sayfalar)

Dünya üzerinde var olan çeşitli toplulukların aynı kökten geldikleri, ortak bir geçmişe ve dile sahip oldukları çok eski zamanlardan beri araştırılan ve kabul edilen bir fikirdir. Araştırmacıların ortak bir tarih ve köken birlikteliğine dair ilk araştırmaları semavi dinlerdeki bilgiler üzerinedir. Bu araştırmalar neticesinde aynı kökten geldiklerini düşündükleri toplulukların aynı dili konuştuğu da fark edilmiştir. Ural Altay bölgesi dilleri bağlamında Kuzey Asya bölgesindeki herkes Avrupalılar tarafından Tatar olarak adlandırılmıştır. Asya'nın kuzeyindeki dilleri Tatar dilleri adı altında toplayarak Johann von Strahlenberg tarafından ilk sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma Ural-Altay bölgesi dillerinin ilk bilimsel incelemesi sayılmaktadır. Von Strahlenberg bu sınıflandırmayı yaptığı zaman henüz Hint-Avrupa dil Birliği tespit edilmemiştir. Ural-Altay kuramının kurucu babası Matthias Castrén'dir. Castrén Fin-Ugor dillerini, Samoyed, Türk, Moğol ve Mançu-Tunguz dillerini incelemiş ve bu dilleri tek bir aile içinde toplayarak Altay Ailesi demiştir. Castrén'den sonra Ural-Altay kuramı üzerine bilimsel çalışmalarda başlamıştır.

Değişen dünya ve insan algısında ortak bir geçmişe dayanarak siyasî birliktelik kurma çabası neticesinde dil çalışmaları da 19. Yüzyıldan itibaren önem kazanmıştır. Ural-Altay kuramına dair araştırmalar sadece Batı Avrupalı bilginler tarafından değil Fin, Macar ve Türk araştırmacılar tarafından da yapılmaya başlanmıştır. *Araştırmanın Tarihi* bölümünde Karatay, Ural-Altay dilleri üzerine çalışan araştırmacıların tasniflerini ve bu araştırmacıların dil aileleri

ile ilgili görüşleri belirtilmiştir. Karatay, Ural-Altay çalışmalarının tarihine değinmeden önce konunun daha iyi anlaşılması için "*Ural-Altay kuramına inananlar, Ural ve Altay'ın ayrı aileler olduğuna inananlar, Ural'a inanıp Altay'a kuşkulu yaklaşanlar, Ne Ural ne de Altay ailelerine inananlar*" şeklinde basit bir tasnif yapmıştır.

3. Söz Varlığı Bağlamında Altay Kuramı (71-85. Sayfalar)

Ural-Altay kuramı adlı eserin bu bölümünde Altay kolunda yer alan dillerin 100 kelimelik Swadesh listesine göre incelenmesi yer almaktadır. Kelimelerin karşılaştırılması yapılırken ulaşılabilen en eski biçimleri kullanılmıştır. Dilbilimcilere göre diller arasında karşılaştırma yapıldığı zaman 25 tane ortak kelimeye ulaşıldığında diller arasında akrabalığın konuşulabileceği belirtilmiştir. Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Japonca ve Korece arasında verilen listeye göre ne kadar ortak kelime olduğu tespit edilmiştir. Bunun sonucunda ise Altay bölgesi dillerinin bir Sprachbund türü içinde açıklamanın mümkün olabileceği ifade edilmiştir.

4. Söz Varlığı Bağlamında Ural Kuramı (85-95. Sayfalar)

Bu bölümde ise Ural ailesinde yer alan Fin ve Ugor kollarının temsilcisi ve en çok konuşulanı Macarca ve Fince 100 kelimelik Swadesh listesine göre incelenmiştir. Bunun sonucunda ise Fin-Ugor dilinin yine bir Fin-Ugor dili ile ortalama ne kadar kelime paylaştığı tespit edilmiş ve bu durumun daha iyi anlaşılması için Macarcanın en yakın akrabaları olan Hantice ve Mansice ile de karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda birbirlerine yakın akraba olan Macarca ve Mansicenin akrabalığının konuşulmasının sınırda olduğu tespit edilmiştir. Uzak akraba olan Macarca ve Fince arasında daha fazla ortaklığının bulunduğu ifade edilir. Yapılan bu tespitler sonucunda ise Ural ailesi soyağacının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği belirtilir.

5. Ural ve Altay Bölgesi Dilleri Arasında Türkçe (95-107. Sayfalar)

Bu bölümde Türkçenin Ural ve Altay bölgesi dilleri arasındaki konumu ele alınmıştır. Swadesh listesinden hareketle Türkçenin Macarca ve Fince ile ortak olan fiillerine değinilmiştir. Fiiller bakımından incelendiği zaman Türkçenin Macarca ile daha yakın olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda Fin-Ugor dilleri ile Türkçe arasında ortak çok sayıda kelime listesi verilmiştir. Bu liste doğrultusunda Türkçenin Ural dillerinin birbirine olan yakınlığından daha yakın olduğu belirtilmiştir. Bölüm sonunda ise Türkçe ve Ural bölgesi dillerinin bu ortaklığının ödünçleme ile ilgili olduğunu açıklayanlara karşı birkaç engel listesi yapılmıştır.

6. Ural-Altay Bağları (107-115. Sayfalar)

Bu bölümde Ural Altay dillerinin dilbilim ortaklıklarına değinilmiştir. Ural Altay dilleri sadece eklemeli diller sınıfına girdikleri için bir arada değildir, bu ekleri kullanma biçimleri de birbirine benzerlik göstermektedir. Ural Altay dillerini Hint-Avrupa dil ailesinden ayıran yapı ve biçim özellikleri örneklerle gösterilerek bu bölüm sonlandırılmıştır.

Sonuç (115-117. Sayfalar)

Kaynakça (117-123. Sayfalar)

Dizin (123. Sayfa)

Değerlendirme

Diller, her milletin kendi toplum yapısına göre geliştirip şekillendirdiği özel bir anlaşma sistemidir. Bu sistemin temeli, tarihin bilinmeyen bir zamanında oluşmuştur. Dillerin ortaya çıkışı, tarihi seyir içerisinde geçirdikleri değişiklikler hakkında birçok görüş olmasına rağmen kesin bilgilere sahip değiliz. İnsanlık tarihinin en karanlık dönemlerinin aydınlatılması sonucunda bu bilgilere ulaşmak mümkün olabilir.

Bugün, yaşayan dillerin büyük bir çoğunluğunun gelişmiş bir sistem olduğu düşünülmektedir. Bu yaşayan dillerin birbirleri ve bilinen en eski diller ile karşılaştırılması sonucunda, bugünkü dillerin, bazı eski dillerin zamanla değişerek dallanması sonucu oluştuğu ortaya çıkmıştır. Böylece aralarında ses düzeni, şekil yapısı, söz dizimi, kelime hazinesi bakımlarından ortaklıklar olan dillerin aynı ana dilden ortaya çıktığı düşüncesi oluşmuştur. Aynı ana dilden gelen diller, birbirleri ile akraba sayılmış ve bu dillere akraba diller denilerek bir dil ailesi oluşturulmuştur. Dil ailesinde yer alanda bazı dil gruplarının birbirleri ile akrabalık durumları bilim dünyasında kabul görürken, bazı dil gruplarının akrabalığı tartışma konusudur.

Ural-Altay Kuramı adlı eser, Ural ve Altay dil gruplarının birbirlerini ile olan ilişkilerini köken ve yapı bakımından inceleyerek bu tartışmalara bir açıklık getirme hedefindedir. Bugüne kadar yapılan bütün çalışmaları tek tek inceleyip Ural-Altay hakkındaki görüşleri bildiren, yapılan çalışmaların tarafsız bir şekilde ele alınıp incelenmesi gerektiği ifade eden bir eserdir. Dillerin karşılaştırılmasını yaparken sadece kelime ortaklıklarından yararlanılmamış aynı zamanda biçim özelliklerinden de yararlanılarak sayısal veriler ışığında tespitler yapılmıştır. Türkçenin, Macarca ve Moğolca ile olan yakınlıkları, Türkçenin Ural ve Altay dil grupları ile olan ilişkisi eser de örneklerle geniş bir şekilde ele alınıp açıklanarak bu konudaki tartışmalara son verecek durumdadır.

Ural-Altay Kuramını, yokluğu ispatlanamamış bir olgu olarak ifade eden Prof. Dr. Osman Karatay'ın bu eseri Ural-Altay dil grubu çalışmalarına katkı sağlayacak özgün, önemli ve öncü eserlerden birisidir.

Kaynakça

Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil- Ana Çizgileriyle Dilbilim* . Ankara : Türk Dil Kurmu Yayınları.

Karatay, O. (2020). *Ural-Altay Kuramı*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Maräcz, L. (2015). *Towards Eurasian Linguistic Isoglosses: The Case Of Turkic And Hungarian*, ASTANA: International Turkic Academy.